

I. UVOD

I.1. Tradicija pedagogije i njege glasa u antičkoj Grčkoj

Iako tradicija vježbanja glasa elitnih govornih profesionalaca, glumaca, u smislu zapadne pedagogije glasa traje preko dva stoljeća, sama tradicija brige o glasu i kultiviranja glasa postoji prema izvorima znatno dulje i seže u antička vremena kad je bilo važno da javni govornici – oratori, političari i državnici govore dobrim glasom, jer su se između ostalog procjenjivali i prema kvaliteti glasa i izvedbe. Prema rimskim izvorima (Tertulijan, prema: Laver, 1996) zabilježeno je da su u staroj Grčkoj postojali posebni stručnjaci majstori glasa (lat. *edomatores vocis*), koji su se dijelili u tri skupine: oni koji su vježbanjem pojačavali glas (lat. *vociferarii*), potom oni koji su ugađali kvalitetu glasa, punoću, zvonkost (sonornost) odnosno kultivirali ugodu glasa (lat. *phonascus*) te završni učitelji majstori glasa koji su uvježbavali samu izvedbu, razvijali izražajnost ili ekspresiju glasa i intonaciju (lat. *vocales*). Majstori glasa radili su s vokalnim profesionalcima, pravnicima, glumcima, političarima. Od *edomatores vocis* razvili su se kasnije stručnjaci fonetičari i pedagozi glasa.

Uz to, u staroj Grčkoj postojale su i profesionalne skupine stručnjaka koji su se bavili semantikom glasa u odnosu na kvalitetu glasa, a dijelili su se u dvije glavne skupine fizicijana i fiziognomika. Dakle, osim učitelja glasa, i fizicijani su slušali izvodače, glasove profesionalce, radili dijagnozu glasa i skrbili o zdravlju glasa (prema latinskim izvorima Stanford, prema: Laver, 1996), što je danas područje fonijatrije i, u terapijskom smislu, logopedije. Fiziognomici su pak prema glasu izvodili karakterizaciju govornika. Pozitivna karakterizacija govornika vezala se uz osobe s dubokim i snažnim glasom, što je imalo značenje hrabrosti i bila poželjna osobina javnih govornika. Negativne karakterne osobine pripisivale su se osobama s visokim i slabim glasom (plašljivci), nazalnim glasom (moralno slabe i licemjerne osobe), meketavim glasom (glupe osobe), piskutavim visokim (zavidne osobe) i raspuknutim glasovima (u današnjem smislu disfonični glasovi) koji su označavali nasilnike, nepoštene osobe. To što su u staroj Grčkoj procjenjivali karakterne osobine govornika na temelju glasove kvalitete i s današnjeg je stajališta zanimljivo, jer istraživanja pokazuju da su stereotipi o osobinama govornika na temelju glasa univerzalni, stoga je važna kozmetika, tj. kultiviranje i poboljšavanje kvalitete glasa. I današnji bi javni govornici toga trebali biti svjesni i uz pomoć stručnjaka ispravljati neku neugodnu glasovu kvalitetu.

Kako je razvoj scenske umjetnosti oblikovan u antičkim vremenima, nije samo pretpostavka da se pazilo i na glumački glas, pojačavala rezonancija stavljanjem rekvizitnih pojačala ispred ustiju, već se oblikovao prostor

amfiteatara tako da izvrsno prenosi zvuk zbog svojih arhitektonskih osobina i učinka zvučnih difrakcija i filtriranja koje prigušuje okolne ambijentalne šumove, buku i niske frekvencije koje bi omele razgovijetnost na većoj udaljenosti te relativno pojačavaju više frekvencijsko područje (iznad 530 Hz) što je potvrđeno u suvremenim zvučnim istraživanjima amfiteatra u Epidauru (Declercq i Dekeyser, 2007). Frekvencijska područja koja su prigušena, kao primjerice niže područje fundamentalke ljudskoga glasa, nadomještaju se psihološki u centru mozga za tumačenje onoga što se čuje. Filtarsko djelovanje bolje je za zvuk u teatru od samoga difuznoga (raspršenog) širenja zvuka. Dakle, graditelji amfiteatara (važan je Poliklet Mlađi, u 4. st. p. n. e., graditelj teatra u Epidauru) znali su koliko su arhitektura i materijal gradnje amfiteatra bili važni, jer nisu postojala elektronička pojačala zvuka, mikrofoni i razglasi u današnjem smislu, a glas je razgovijetno dopirao sve do zadnjih redova. To znači da se, uz glas, pazilo i na razgovijetnost izgovora. I izvori, koje u nastavku navodimo, uz glas spominju i izgovor, jer kultivirana izvedba podrazumijeva njegovan glas i izgovor. Danas se fonetski podrazumijeva da je glas nadređen pojam jer on u sebi sadrži stalnu kvalitetu glasa kao suprasegmentalnu sastavnicu, paralingvističke osobine i segmentalne sastavnice izgovora. Iako je metodološki uputno vršiti zasebnu procjenu glasa i izgovora, ne mogu se iz glasa u potpunosti eliminirati utjecaji segmentalnog izgovora (v. *Timbar*, G. V. Skarić, 2005).

I.2. Rimski govornici i autori – Ciceron i Kvintilijan

Brigu o glasu i vokalnoj izvedbi naslijedili su Rimljani od starih Grka te je dalje sustavno razvijali. Rimski školski sustav imao je tri stupnja nastave i za svaki se podrazumijevao posebno obrazovan učitelj. Tako je *rhetor* držao višu nastavu, a u srednjoj gramatičkoj školi osnovnom predmetu gramatike bili su podređeni muzika, matematika, gimnastika i vježbanje glasa; proučavala se fonetika, ortografija i ortoepija. Vrhunac rimskog školskog sustava bio je studij retorike (v. Pejčinović, 1985). Briga za glas – za njegu i ugadanje glasa, bila je razumljiva u surječju u kojemu su cijenjeni političari, državnici bili samo oni koji su ujedno bili i dobri govornici sa svim osobinama koje su podrazumijevale taj atribut. Poznato je da je Oktavijan August imao stalne vježbe glasa s *phonascus* radi želje da postigne ugodan glas pri svakom javnom nastupu, a predaja kaže da se Neron nije odvajao od njih.

Rimski autori, kao što su Ciceron (1. st. p. n. e.) i mlađi Kvintilijan (1. st. n. e.) u svojim djelima posvećuju primjerenu pozornost i glasu.